

*Скрипниченко Юрій Федорович,
магістр «Управління навчальним закладом»;
здобувач кафедри «Історія України» Харківського національного педагогічного
університету ім. Г.С. Сковороди;
вчитель історії ЗОШ № 69 II-III ст., Харківської міської ради*

ЗАХОДИ НАЦИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЙНОЇ ВЛАДИ ЩОДО ПОКРАЩЕННЯ УМОВ ПРАЦІ ТА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ З ПІДГОТОВКИ РОБІТНИЧИХ КАДРІВ НА ХАРКІВЩИНІ В 1941-1943 рр.

Дослідження присвячене політиці нацистської Німеччини в сфері освіти на окупованих територіях в роки Другої світової війни. На основі наукових праць вітчизняних істориків, документів Харківського державного архіву розкриті заходи, які запроваджувала гітлерівська окупаційна влада щодо покращення соціального стану педагогічних працівників з підготовки робітничих кадрів на Харківщині в 1941-1943 рр. В ході дослідження були застосовані принципи: історизму, системності, комплексності, об'єктивізму, спиралися на історичні джерела; методи: проблемно-хронологічний, історико-генетичний (ретроспективний), історико-типологічний тощо. На основі проведеного дослідження вдалося зробити висновок: незважаючи на прийняті гітлерівською окупаційною владою заходи щодо надання численних пільг представникам професійної освіти з підготовки робітничих кадрів на Харківщині, в цілому їх соціальна захищеність залишалася на досить низькому рівні. Матеріали даного дослідження можуть бути використані науково-педагогічними працівниками, аспірантами, студентами, учнями загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладів під час написання наукових, курсових робіт, рефератів, доповідей, повідомлень, підготовки до лекційних, семінарських, практичних, лабораторних, екскурсійних занять.

Ключові слова: Друга світова війна, нацистська Німеччина, окупаційний режим, професійна освіта, ремісничі школи.

Для вчителів, які планували навчати в нових умовах учнів тієї чи іншої професійної майстерності, Харківська Міська Управа організувала курси. З наказу № 316 заступника Обербургмістра В. Сеника по Харківській Міській Управі від 23 липня 1942 року: «3. Для подання вчителям настанов щодо роботи в нових умовах, з 23 липня до 15 серпня 1942 року, провести двотижневі курси. 5. Курси працюють в приміщенні Університету, на Університетській вулиці № 14» [1, арк.86].

Представники окупаційної влади надавали вчителям різноманітні права, пільги на товари, послуги на рівні співробітників численних управ. Підтвердженням цього права є розпорядження заступника обербургмістра м. Харкова Сенека В. Ф. від 21 листопада 1942 року № 15-8 до районних управ Харківської Міської Управи: «Районні Управи одержали від Міської Управи

досить паливних ресурсів для задоволення співробітників паливом. Міська Управа пропонує Районним Управам задовольнити потребу у паливі учителів шкіл Вашого району за нормами, не нижчими, ніж для співробітників Управи» [2, арк.24].

Заробітна плата педагогічних працівників і технічного персоналу на Харківщині була різною (залежала від місця проживання: в Харкові була трохи більшою, в області – меншою). Так, на території Борівського району, де регулярна виплата заробітної плати розпочалася з 15 вересня 1942 року, вона складала:

Назва посади	Розмір заробітку в карб.	Примітки
Завідувач школи	500 – 600	
Вчитель	300-450	
Шкільний секретар	300	
Техроб (технічний робітник, прибиральниця)	100-200	[3, арк.3-95]

Із заробітної плати вчителів і технічного персоналу збирався податок у розмірі 10 відсотків. Адміністрація шкіл з підготовки робітників різних спеціальностей, наймаючи для ремонту шкільного обладнання: парт, вікон, дверей столярів, а для ремонту взуття школярів – чоботарів, розраховувалася з ними вчасно. В Державному архіві Харківської області зберігаються численні накладні, квитанції, розписки про нарахування і отримання заробітної плати цими категоріями осіб [4, акр. 1-41].

Крім заробітної плати, педагогічним, технічним працівникам шкіл з підготовки робітників різних спеціальностей міста й області, окупаційна влада виписувала пайки, які у більшості випадків включали продукти харчування. Через різні райспоживспілки Харківщини така допомога надавалася щомісячно, як хлібом, так і картоплею [5, арк.4]. Із прохання інспектора шкіл Токаренка до коменданта Борівського району: «Відділ Освіти просить надати поміч вчителям шкіл району, які потерпіли від військових дій. Видати їм по можливості картоплі згідно доданого списку» [6, арк.41]. Проте через байдужість чиновників була затримка з видачею продуктів харчування вчителям Харківщини була досить частою. У зв'язку з цим вчителі писали численні скарги до районних відділів освіти, районних управ. Нацистські чиновники були змушені реагувати на подібні скарги і, як наслідок, пропонували керівникам навчальних закладів «перевірити і забезпечити таких співробітників продуктами харчування за існуючими нормами» [7, арк.115]. Так, 19 жовтня 1942 року Куп'янський районний бургомістр у зверненні до сільських старост наголошував, що всіх службовців необхідно своєчасно забезпечувати пайком [8, арк.24].

З метою кращого забезпечення продуктами харчування окупаційна влада Харківщини надавала педагогічним і технічним працівникам навчальних закладів земельні ділянки, продавала огородину за пільговою вартістю. Зі звернення інспектора відділу освіти Токаренка до Борівської районної

Земуправи від 2 листопада 1942 року: «більшість вчителів, які працюють в нашому районі, не мають городів і не забезпечені городиною, а тому відділ освіти просить Вас надати розпорядження управи про продаж за державними цінами городини для вчителів» [6, арк.45]. Для насадження співробітниками огородніх культур керівники навчальних закладів просили в Міській управі кошти на закупівлю насіння. Із прохання директора Харківського Політехнічного інституту Терещенка від 28 квітня 1942 року № 265 до Міської Управи: «Харківський політехнічний інститут просить видати наряд на закупівлю огороднього насіння для засіву ділянки, одержаної інститутом в Рай-Оленівці, площею 110 га.:

/п	Назва насіння	Засівна площа	Норма на 1га/кг	Потрібна кількість кг.
.	Буряк цукровий	20	24	480
.	Буряк столовий	5	20	100
.	Морква	10	5	50
.	Пастернак	0,5	6	3
.	Петрушка	0,5	7	3,5
.	Кріп	0,25	25	6,5
.	Салат	0,5	3	1,5
.	Редиска	1	20	20
.	Цибуля	1,5	12	24
0.	Огірки	3	5	15
1.	Диня	2	2	4
2.	Кавуни	3	4	12
3.	Гарбузи	5	4	40
4.	Кабачки	5	4	20
5.	Кукурудза	5	24	360
6.	Горох	10	160	1600
7.	Квасоля	5	100	500
8.	Соняшник	15	32	480
	Помідори-розсада	2	20000 шт.	40 т. шт.

9.				
0.	Капуста-розсада	2	28000 шт.	56 т. шт.
1.	Баклажани розсада	2	40000 шт.	40 т. шт.
2.	Капуста кольорова-розсада	0,50	28000 шт.	14 т. шт.
3.	Перець солодкий-розсада	0,25	100000 шт.	25 т. шт.
Всього		110	3718 кг.	175 т. шт.

[9, арк.53].

Про кількість використаних і невикористаних земельних ділянок керівництво навчальних закладів обов'язково повідомляло Міську Управу. З повідомлення до сільськогосподарського відділу Харківської Міської Управи уповноваженого по Харківському Політехнічному інституту доцента, кандидата технічних наук Кривецького від 4 листопада 1942 року № 507: «Харківський Політехнічний інститут повідомляє, що з 10 гектарів землі на Олексіївському полі, відведених в якості індивідуальних городів для співробітників інституту, 8 гектарів освоєно, 2 гектара, розташованих біля лісу, – непридатні. Передано Радгоспу сільськогосподарського інституту, замість якої від нього одержано 2 гектара землі на садибні потреби» [9, арк.79].

У більшості випадків земельні ділянки педагогічних і технічних працівників навчальних закладів знаходилися під охороною. З прохання уповноваженого по Харківському Політехнічному Інституту доцента, кандидата технічних наук Кривецького до Бургомістра 12-го району м. Харкова від 6 липня 1942 року: «Харківський Політехнічний інститут просить організувати охорону індивідуальних городів працівників інституту, які розташовані біля Олексіївки, на Павловому полі – 1,5 гектарів, та на Олексіївському полі, біля лісу – 2 гектара. Вартість охорони буде відшкодована Вам інститутом» [9, арк.78].

Незважаючи на це, заходи німецької окупаційної влади, спрямовані на поповнення ринку праці кваліфікованою робочою силою та спеціалістами шляхом професійної підготовки української молоді хоч і були проведені, проте не мали бажаних результатів. Вони були вкрай непослідовними та мали обмежений характер. Як результат: відновлення професійної освіти суттєво не вплинуло на поповнення важливих галузей військової економіки кваліфікованими кадрами» [10, с.63].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ДАХО. – Ф. Р. – 2982. – Оп.3. – Спр.10.
2. Там само. – Ф. Р. – 3072. – Оп.1. – Спр.2. – Арк.24.
3. Там само. – Ф. Р. - 3285. – Оп.1. – Спр.8. – Арк.3-95.
4. Там само. – Ф. Р. - 3285. – Оп.1. – Спр.9. - Арк.1-41.

5. Там само. – Ф. Р. – 3285. – Оп.1. – Спр.2. – Арк.4.
6. Там само. – Ф. Р. – 3285. – Оп.1. – Спр.1.
7. Там само. – Ф. Р. - 3450. – Оп.1. – Спр.2.
8. Там само. – Ф. Р. - 3349. – Оп.1. – Спр.2. – Арк.24.
9. Там само. – Ф. Р. – 3744. – Оп.1. – Спр.42.
10. Лобода М. К. Трудові ресурси у важкій промисловості України під час нацистської окупації та у відбудовний період (1941-1950) / Марина Лобода; Ін-т історії України НАН України. – К., 2012. – 206с.

ЮРІЙ СКРИПНИЧЕНКО

MEASURES OF THE NATIONAL OPERATIONAL AUTHORITY ON IMPROVING LABOR CONDITIONS AND SOCIAL PROTECTION OF PEDAGOGICAL WORKERS ON PREPARING WORKERS FOR KHARKIVSCHIANS IN 1941-1943

The study is devoted to the policy of Nazi Germany in the field of education in the occupied territories during the Second World War. On the basis of scientific works of domestic historians, documents of the Kharkiv State Archive, measures were taken that introduced the Nazi occupation authorities to improve the social status of teaching staff for the training of workers in the Kharkiv region 1941-1943. During the study, the principles were applied: historicism, systemicity, complexity, objectivism, reliance on historical sources; methods: problem-chronological, historical-genetic (retrospective), historical-typological method, and others. The data of this research can be used by scientific and pedagogical workers, postgraduate students, students, students of general education, extracurricular educational institutions during the writing of scientific, course papers, reports, papers, preparation for lectures, seminars, practical, laboratory, excursion classes.

Key words: Second World War, Nazi Germany, occupation regime, vocational education, craft schools.